

R. B. Halbertsma, *Le solitaire, des ruines. De archeologische reizen van Jean Emile Humbert (1771-1839) in dienst van het Koninkrijk der Nederlanden* (Dissertatie Leiden 1995, Collections of the National Museum of Antiquities at Leiden IX; Leiden: Rijksmuseum van oudheden, 1995, 225 + 38 blz., f79,50, ISBN 90 71201 13 9).

De geschiedenis van het verzamelen, van het ontstaan van museale collecties, is een studiegebied waarvoor steeds meer belangstelling bestaat. De geschiedenis van het ontstaan van de collecties van het Rijksmuseum van oudheden te Leiden werd na de Tweede Wereldoorlog ter hand genomen door conservator H. Brunsting en voortgezet door de conservator van de klassieke afdeling F. L. Bastet. Deze publiceerde in 1987: *De drie collecties Rottiers te Leiden* (Collections of the National Museum of Antiquities at Leiden VI). Hierin beschreef hij de reizen die de kolonel B. E. A. Rottiers maakte in de jaren 1819-1826 in Griekenland en Turkije en de collecties oudheden die Rottiers in die tijd verzamelde, waaronder belangrijke Griekse sculpturen die nog steeds tot de topstukken van de klassieke afdeling behoren. Bastets opvolger R. B. Halbertsma heeft dit onderzoek voortgezet en zijn proefschrift gewijd aan het leven van Jean Emile Humbert (1771-1839) wiens reizen naar Tunesië en Italië de Romeinse, Etruskische en Egyptische collecties van het museum verrijkten met onder andere de uit Utica afkomstige standbeelden van de keizers Tiberius en Trajanus, en door wie voor het eerst Punische voorwerpen in een Europees museum terecht kwamen.

Halbertsma geeft eerst, met veel gevoel voor anekdotische details, een beschrijving van Humberts leven met de nadruk op zijn reizen en onderzoeken zodat een intrigerend beeld ontstaat van Humberts avontuurlijke leven. Dan volgt de uitgebreide catalogus van de door Humbert voor het RMO verworven objecten bestaande uit vele duizenden voorwerpen variërend van levensgrote marmeren beelden, Punische steles, Etruskische askisten, Romeinse olielampjes en vele Egyptische oudheden. Niet alleen incidentele voorwerpen maar ook hele collecties werden door Humbert verworven zoals de Etruskische collectie Corazzi uit Cortona, die de eerste Etruskische collectie benoorden de Alpen werd, en de Egyptische collectie d'Anastasy uit Alexandrie waardoor de Egyptische afdeling van het RMO voor die tijd de belangrijkste Egyptische collectie ter wereld werd na die van Parijs en Turijn.

Jean Emile Humbert werd op 28-7-1771 te 's-Gravenhage geboren. Hij kwam uit een artistiek milieu. Zijn vader was een bekend portretschilder en zijn broer was de eveneens bekende D. P. G. Humbert de Superville, kunstenaar en kunsttheoreticus, en de eerste directeur van het prentenkabinet der Leidse universiteit. Jean Emile volgde echter een militaire loopbaan en kwam in 1796 als militair ingenieur terecht in Tunis om in opdracht van Hamouda Pasha, de Bey van Tunis, mee te werken aan de aanleg van een nieuwe haven. Bij de aanleg van de haven stuitte hij op antieke resten en hierdoor ontwaakte zijn belangstelling voor de topografie en de resten van het antieke Carthago en begon hij zelf te verzamelen. Terug in Nederland verkocht hij deze verzameling aan het in 1818 opgerichte Rijksmuseum van oudheden. Hierdoor ontstond een nauwe relatie met het museum en in opdracht van de eerste directeur C. J. C. Reuvsing ging Humbert reizen maken naar Tunis en vervolgens Italië om oudheden voor het nieuwe museum te verwerven. Hij werd hierbij geholpen door zijn artistieke aanleg die onder andere blijkt uit verschillende kaarten, aquarellen en tekeningen van zijn hand waarvan verschillende exemplaren in de collectie van het RMO bewaard zijn gebleven. Hij ontwikkelde zich tot een connaisseur van oudheden maar hij bleef een autodidact, zoals Reuvsing niet naliet op te merken wanneer hij de authenticiteit van sommige door Humbert verworven stukken, overigens ten onrechte, betwijfelde. Halbertsma weet een levendig beeld van Humbert te schetsen: een flamboyante figuur met een romantische geest, gewapend met een vervaarlijke snor en bakkebaarden, die door de kinderen van Reuvsing 'Oom Turk' werd genoemd. Door het vroegtijdig

overlijden van zijn vrouw Thérèse Nijssen, zuster van de Nederlandse consul te Tunis, en hun enig kind, leidde hij een eenzaam leven in exotische streken temidden van een vaak vijandige bevolking. Dit gevoel van ontheemdheid drukte hij uit in de bijnaam die hij zichzelf graag gaf 'Le solitaire des ruines'. Als zodanig schilderde hij zichzelf ook in enkele van zijn aquarellen en in gedichten zoals zijn 'Le voyageur' dat in gedrukte vorm werd verspreid.

Humberts werk werd sterk gestimuleerd door de interesse van A. R. Falck, de Minister van Publiek Onderwijs etc. Interessant is ook de actieve rol van koning Willem I. Niet alleen volgde deze nauwlettend al Humberts reizen en onderhandelingen over aankopen van collecties. Elke aankoop die het gewone budget van Humbert te boven ging, werd aan de koning voorgelegd. Wanneer deze tot aankoop besloot dan werd dat in een Koninklijk Besluit vastgelegd en bepaalde hij uit welk budget het gefinancierd moest worden. Meerdere malen liet hij een aankoop betalen uit het fonds 'onvoorziene uitgaven' waarover hij persoonlijk beschikte. Dit tot ontevredenheid van de Minister van Financiën die meende dat dit fonds voor dergelijke aankopen eigenlijk niet was bedoeld. Opvallend is in dit verband dat, voorzover bekend, de koning nimmer aankopen uit eigen middelen heeft gefinancierd en het RMO zelfs nooit heeft bezocht. 's Konings actieve belangstelling moet waarschijnlijk dan ook gezien worden als een blijk van verantwoordelijkheidsbesef voor de publieke onderwijsfunctie die men volgens de idealen van de Franse revolutie aan nationale musea hechtte ten behoeve van de vorming van het volk, en aan de nationale trots over het bezitten van dergelijke musea. Met de door Rottiers en Humbert verworven stukken werd de kern van de collectie van het RMO gelegd. Na hun werk kwam er een einde aan de grote verzamelperiode van het museum.

Wat betreffende de geschiedenis van het RMO nu nog ontbreekt, is een biografie van de eerste directeur Caspar Reuvens (1793-1835) tevens de eerste hoogleraar in de archeologie ter wereld, eveneens te Leiden, wiens werk een reusachtige impuls is geweest voor de archeologie in Nederland. In de bespreking van de vele contacten tussen Humbert en Reuvens verschaft Halbertsma al heel wat informatie die als uitgangspunt kan dienen. Ter aansporing geef ik hier een anekdote over Reuvens die vermeld wordt door de Leidse classicus J. Bake in een brief aan zijn toekomstig echtgenote uit 1823. Bake vertelt als voorbeeld van hoe hij hun voorgenomen huwelijksreis *niet* ziet, dat hij aanwezig is geweest op de trouwdag van Reuvens die op het punt staat een huwelijksreis te maken, maar zoals Reuvens aan alle mensen vertelt 'alleen om antiquiteiten te zien' (zie W. van den Berg, *John Bake reisbrieven* (Amsterdam, 1986) 111).

P. G. P. Meyboom

NIEUWSTE GESCHIEDENIS

W. Smit, *De islam binnen de horizon. Een missiologische studie over de benadering van de islam door vier Nederlandse zendingscorporaties (1797-1951)* (Dissertatie Utrecht 1995, Mission XI; Zoetermeer: Boekencentrum, 1995, 312 blz., f49,90, ISBN 90 239 1481 3).

De ondertitel geeft de inhoud van deze studie redelijk goed aan. De auteur bestudeerde wat in de kring van vier Nederlandse zendingsgenootschappen is gezegd over de islam: het Nederlandsch Zendinggenootschap (opgericht in 1797 en omstreeks 1850 volgens velen niet-orthodox), het Java-Comité (opgericht in 1854, geworteld in het Réveil en het meest bekend om zijn steun aan de arbeiders-zendingen, uitgezonden door de evangelische dominee H. W. Witteveen van Ermelo), de Nederlandsche Zendingsvereniging (eveneens geworteld in het